

З ГІСТОРЫІ ПЕРАКЛАДАЎ ТВОРАЎ ТАРАСА ШАЎЧЭНКІ НА БЕЛАРУСКУЮ МОВУ

Бабылёва АнгелінаАлегаўна, Беларусь

*Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт
Беларусь, Мінск*

*Навуковы кіраўнік — канд.філал. навук дацэнт,
загаччык кафедры беларускай філалогіі Русак В. У.*

У артыкуле зроблены кароткі агляд гісторыі перакладаў паэтычных твораў Тараса Шаўчэнкі на беларускую мову. Аўтар звяртае ўвагу на храналагічную паслядоўнасць з'яўлення беларускамоўных варыянтаў вершаў украінскага паэта, а таксама пералічвае паэтаў, дзякуючы якім шэдэўры Кабзара загучалі па-беларуску.

Ключавыя словы: пераклад, літаратура, перакладчык, пісьменнік, Тарас Шаўчэнка, мастацкі твор, міжкультурныя зносіны.

FROM THE HISTORY OF TRANSLATIONS OF TARAS SHEVCHENKO'S WORKS INTO THE BELARUSIAN LANGUAGE

Babylyova Angelina, Belarus

*Belarusian State Technological University
Belarus, Minsk*

*Scientific supervisor — PhD, assistant professor
head of the department of belarusian philology Rusak V. U*

The article contains a brief overview of the history of translations of Taras Shevchenko's poetic works into the Belarusian language. The author draws attention to the chronological order of emergences of Belarusian variants of the poet's poems and lists poets who made Kobzar's masterpieces sound in Belarusian.

Keywords: translation, literature, translator, writer, Taras Shevchenko, piece of art, intercultural relations.

У міжкультурных камунікацыях літаратура, як нішто іншае, адыгрывае вядучую ролю, асабліва калі гаворка вядзецца пра дасягненні ў мастацкай сферы жыцця роднасных, культурна блізкіх адзін да аднаго народаў. Пісьменнасць і літаратура першазначныя для ўсёй нацыянальнай спадчыны на шляху ад самай старажытнасці да найноўшага часу. На ўсім вялікім шляху эвалюцыі пісьменства ў цэлым і літаратуры ў прыватнасці з'явілася не адно пакаленне паэтаў і пісьменнікаў, якія сваёй творчасцю спрыялі гэтай самай эвалюцыі і развіццю літаратуры. З маленства ў кожнага жыхара краіны з'яўляюцца на слыху і назаўсёды застаюцца імёны класікаў. У Беларусі гэта, бясспрэчна, песняры Янка Купала і Якуб Колас. У суседняй Украіне самым знакамітым застаецца Тарас Шаўчэнка.

Чалавеку, які бярэ на сябе адказнасць перакладу паўнаўтварнага твора мастацтва, важна ўлічваць не толькі нацыянальныя асаблівасці краіны, з якой паходзіць аўтар апавядання, паэмы ці іншага мастацкага твора, але і асабістую гісторыю аўтара, якога ён перакладае. Так, дзед Тараса Шаўчэнкі Іван сваімі аповесцямі пра «тую славу казачую» заклаў у галаву свайго ўнука пачуццё асабістай годнасці, прагі да волелюбінасці і агіды да прыгнёту. Тулянні па чужых людзях, парабкаванні, пакаранні розгамі, прыніжэнні і здзекі надта рэзка выявілі такія ўласцівасці яго характару — «по врожденной мне продерзости характера» — як непакорнасць, упартасць, нястрымная цяга да свабоды, бунтарства, пратэст супраць гвалту [1, с. 619]. Гэты шлях і выпрацаваны гадамі характар знайшлі сваё адлюстраванне ўжо ў першых творах мастака слова. Так, паэтычным уступам да знакамітага «Кабзара» (1840) быў верш «Думы моі, думы моі».

Ранняя паэзія Тараса Шаўчэнкі адной з першых стала аб'ектам перакладу на беларускую мову. Так, можам знайсці пераклад Янкі Купалы, які ў беларускім варыянце мае больш экспрэсіўную назву «Ой, вы, думы мае, думы!». Першыслупок ў зыходным і перакладным варыянтах выглядае наступным чынам:

*Думы моі, думы моі,
Лихо мені з вамі!
Нащо стали на папері
Сумнымі рядамі?..
Чом вас вітер не развіяв
В степу, як тилину?
Чом вас лихо не приспало,
Як свою дитину?..*

*Ой вы, думы, мае думы,
Цяжанька мне з вамі!
Нашто сталі на паперы
Сумнымі радкамі?..
Што вас вецер не развеяў
У стэпу да астатку?
Што вас гора не прыспала,
Як сваё дзіцятка?..*

«Не перабольшваючы, скажу, што Украіна была для Янкі Купалы як бы другой радзімай», — пісаў у артыкуле «Янка Купала» ў 1947 г. Максім Рыльскі. Купалаўскія пераклады з Шаўчэнкі былі першымі ў Беларусі, яны праклалі своеасаблівы шлях ад творчасці Кабзара да беларускага чытача. [2]. Верш «Пажоўкнуў ліст, прыгаслі вочы» з'яўляецца перакладам шаўчэнкаўскага твора «Мінаюць дні, мінаюць ночы», напісанага 21 снежня 1845 г.

У 1910 годзе газета «Наша ніва» надрукавала ўрывак з паэмы «І мёртвым, і жывым, і ненароджаным землякам маім на Украіне і не на Украіне маё сяброўскае пасланне» ў перакладзе Алеся Гурло. У арыгінале паэма мае аналагічную назву «І мёртвым, і жывым, і ненароджэнным землякам моім в Украіні і не в Украіні моё дружннее пасланіе». Але больш шырока вядомы пераклад беларускага пісьменніка, паэта, сатырыка, драматурга Кандрата Крапівы:

*І смеркае, і світае,
День божый мінае,
І знову люд потомлений,
І все спочывае.*

*І змяркае, і світае,
Дзень божы мінае,
Зноў і стомленыя людзі,
І ўсё спачывае.*

Паэт звяртаецца да сваіх землякоў, заклікаючы іх да барацьбы і духоўнага адраджэння. Шаўчэнка з іроніяй ставіцца да многіх тагачасных рэалій Украіны, напрыклад, да адсутнасці этнічнага самавызначэння ўкраінцаў, якія, нягледзячы

на гэта, спрабуюць прытрымлівацца прагрэсіўных грамадска-палітычных поглядаў славянскага народа. У гэтых адносінах Кандрат Крапіва, які з'яўляўся сатырыкам, як ніхто іншы падыходзіць на ролю перакладчыка.

У 1911 годзе ў віленскім выдавецтве «Палачанін» у перакладзе Фларыяна Чарнышэвіча пад рэдакцыяй Купалы выходзіць паэма «Кацярына» — кранальны аповед пра трагічны лёс украінскай дзяўчыны, якую зганьбіў маскоўскі афіцэр. У развіцці падзей гэты ліра-эпічны твор адрозніваецца высокай драматычнай напружанасцю:

*Полубила молодого,
В садочок ходила,
Поки себе, свою долю
Там занастила.*

*Палюбіла маладога,
Ў садочак хадзіла,
Пакуль сябе, сваю долю
Там не загубіла.*

Перакладзены Фларыянам Чарнышэвічам верш «Тече вода в сине море» («Цячэ вада ў сіняе мора») быў таксама надрукаваны ў газеце «Наша Ніва» ў 1910 годзе.

У 1918 годзе пасля вяртання з Сібіры пераклад паэмы «Каўказ» друкуе Алесь Гарун. У творы «Каўказ», які спалучае жанравыя прыметы лірычна-сатырычнай паэмы, палітычнай медытацыі і гераічнай оды, Шаўчэнка з сарказмам выступіў супраць прыгнятальнай палітыкі царскай Расіі і заклікаў прыгнечаныя народы да рэвалюцыйнай барацьбы. Гэта паэма Шаўчэнкі аказала значны ўплыў на развіццё самасвядомасці не толькі ва Украіне:

*За горами гори, хмарою повиті,
Засіяні горем, кровію политі.
Споконвіку Прометея
Там орел карае,
Що день божий добрі ребра
Й сеце розбивае.*

*За гарамі горы, хмараю спавіты,
Засеяны горам, крывёю паліты!
Спакон веку Праметэя
Там арал карае,
Штодзень божы яму рэбры
Й сэрца разбівае,*

Перакладалі Шаўчэнку і беларускія паэты пасляваеннага часу, у тым ліку Рыгор Барадулін.

Можам даведацца, што большасць перакладаў, якія знаходзяцца ў шырокім доступе і фігуруюць як паўнаважныя мастацкія творы, былі выкананыя знакамітымі беларускімі пісьменнікамі, такімі, як Янка Купала, Якуб Колас, Кандрат Крапіва, Змітрок Бядуля, Пятрусь Броўка, Ніл Гілевіч, Рыгор Барадулін, Аркадзь Куляшоў, Васіль Зуёнак і іншыя. Але былі і менш вядомыя, але не менш таленавітыя пісьменнікі-перакладчыкі, якія былі зацікаўлены ў творчасці вялікага мастака слова суседняй краіны. І такая зацікаўленасць толькі пацвярджае ролю Тараса Шаўчэнкі ў нацыянальнай украінскай і нават сусветнай культуры.

Літаратура

1. Энциклопедія історії України: У 10 т. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. – К.: Наук. думка, 2013. – 784 с.

2. Воінава, А. М. Асаблівасці перакладу твораў Тараса Шаўчэнкі на беларускую мову Янкам Купалам / А. М. Воінава, А. М. Палуян // Рэспубліканскія Купалаўскія чытанні: зб. навук. арт. / ГрДУ імя Я. Купалы. – Гродна, 2010. – С. 190–195.